

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ

ELEKTRİK MÜHENDİSLİĞİ BÖLÜMÜ

DEVRE TEORİSİ

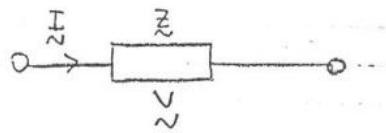
Ders Notu

- **SSH'de GÜÇ ve ENERJİ**
- **BİR FAZLI SİSTEMLER**

Doç. Dr. Recep YUMURTACI

~ SST'de GÜĞ ve ENERJİ ~

2 uclu elemenin gücü

$$V = V e^{j\theta_V} = V | \theta_V$$

θ_V : gerilimin faz açısı

$$I = I e^{j\theta_i} = I | \theta_i$$

θ_i : Akımın faz açısı

$$\frac{V}{Z} = \frac{Z \cdot I}{Z^2}$$

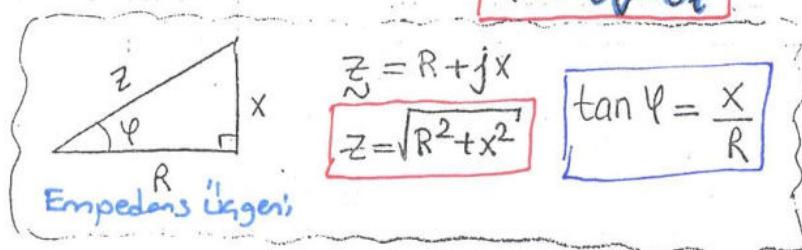
$$Z = \frac{V}{I} = \frac{V e^{j\theta_V}}{I e^{j\theta_i}} = \left(\frac{V}{I}\right) e^{j(\theta_V - \theta_i)}$$

$$Z = \left(\frac{V}{I}\right) e^{j(\theta_V - \theta_i)} \Rightarrow Z = Z e^{j\varphi} = Z | \varphi$$

empedansın açısı.

φ : Empedansın açısı

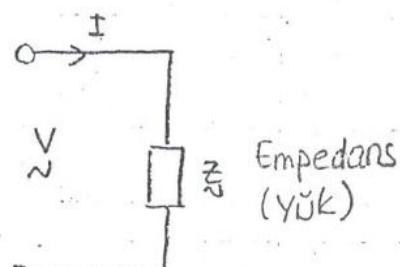
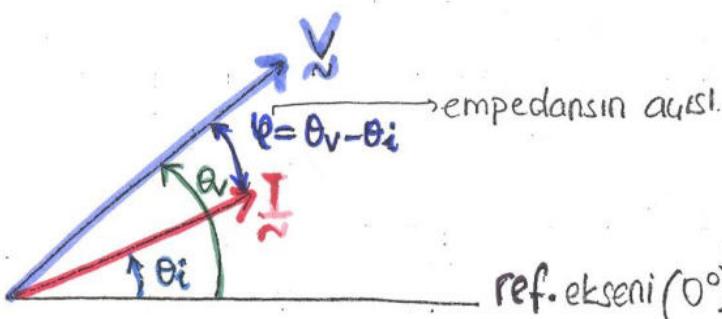
$$\varphi = \theta_V - \theta_i$$

$$Z = R + jX$$

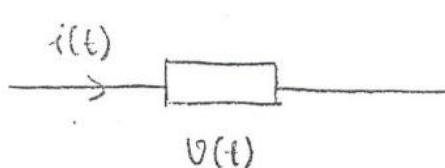
$$Z = \sqrt{R^2 + X^2}$$

$$\tan \varphi = \frac{X}{R}$$

$$Z = R + jX = Z | \varphi$$

Anı Güç p(t)

$$V = V e^{j\theta_V}$$

$$I = I e^{j\theta_i}$$

$$p(t) = V(t) \cdot i(t)$$

$$p(t) = \sqrt{2} \cdot V \cos(\omega t + \theta_V) \cdot \sqrt{2} \cdot I \cos(\omega t + \theta_i)$$

a   b

$$\cos a \cdot \cos b = \frac{1}{2} [\cos(a+b) + \cos(a-b)]$$

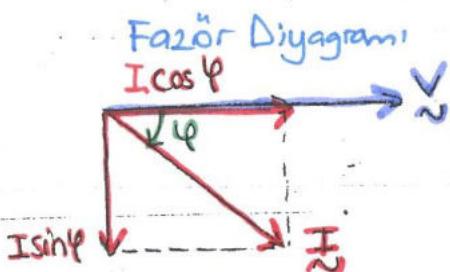
$$P(t) = \underbrace{V \cdot I \cos \varphi}_P + \underbrace{V \cdot I \cos \varphi \cos 2\omega t}_P + \underbrace{V \cdot I \sin \varphi \sin 2\omega t}_Q$$

$P = V \cdot I \cos \varphi$ Aktif Güç [W] (watt)

$Q = V \cdot I \sin \varphi$ Reaktif Güç [Var] (volt amper reaktif)

$$P = V \cdot I \cos \varphi$$

$$Q = V \cdot I \sin \varphi$$

$I \cos \varphi$: Akımın aktif bileşeni
 $I \sin \varphi$: " reaktif bil."

$$P(t) = \underbrace{V \cdot I \cos \varphi}_P + \underbrace{V \cdot I \cos \varphi \cos 2\omega t}_P + \underbrace{V \cdot I \sin \varphi \sin 2\omega t}_Q$$

$$P(t) = P \cdot (1 + \cos 2\omega t) + Q \sin 2\omega t$$

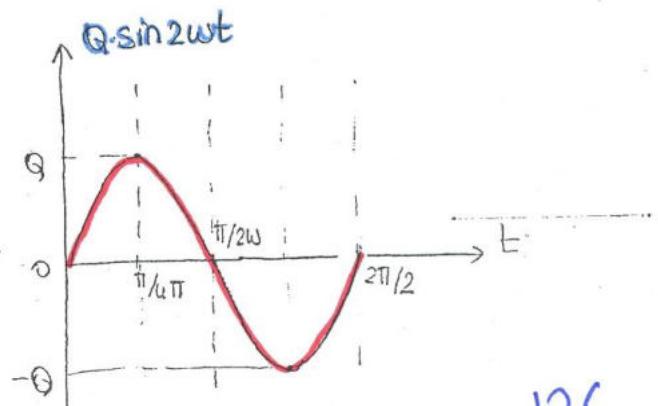
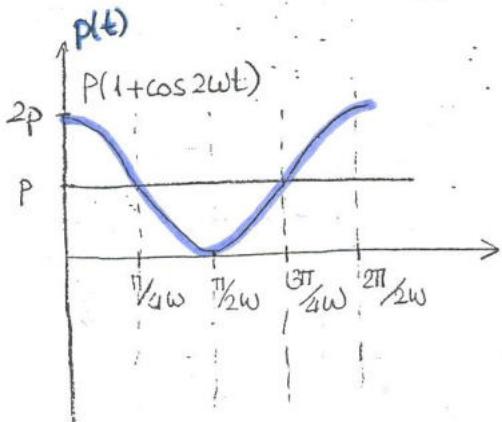
$$2\omega t = 0 \text{ için } t = 0$$

$$2\omega t = \pi/2 \quad " \quad t = \frac{\pi}{4\omega}$$

$$2\omega t = \pi \quad " \quad t = \frac{\pi}{2\omega}$$

$$2\omega t = 3\pi/2 \quad " \quad t = \frac{3\pi}{4\omega}$$

$$2\omega t = 2\pi \quad " \quad t = \frac{2\pi}{2\omega}$$

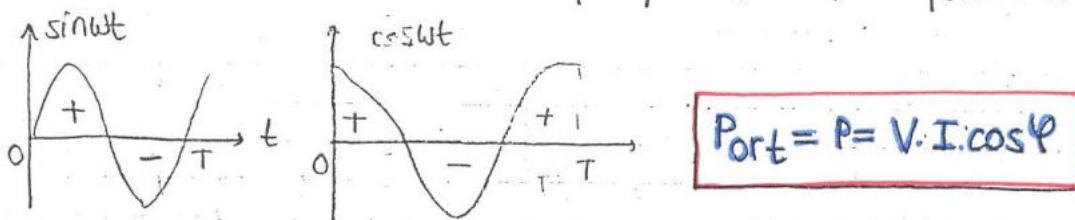
= Ortalama Güç =

- SST'de ani gücün ortalaması aktif gücü (P) eşittir.

$$P_{\text{ort}} = \frac{1}{T} \int_0^T P(T) dT$$

$$P_{\text{ort}} = \frac{1}{T} \left[\int_0^T P dt + \underbrace{\int_0^T P \cos 2\omega t dt}_{0} + \underbrace{\int_0^T Q \sin 2\omega t dt}_{0} \right] = \frac{1}{T} \int_0^T P dt$$

sinüsoidal fonk'ın her bir periyod ($0-T$) boyunca ortalaması 0'dır.

$$P = V \cdot I \cdot \cos \varphi$$

$\cos \varphi$ {

Güç katsayısi

Güç faktörü

Güç çarpanı
}

$\cos \varphi : [0-1]$ arasında değişir.

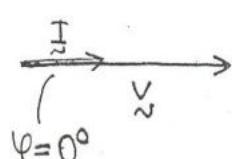
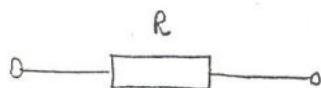
$$P = V \cdot I \cdot \cos \varphi \quad \left. \begin{array}{l} \cos \varphi = 0 \text{ ise } P = 0 \\ (\sin \varphi = 1) \end{array} \right\} \text{Aktif güç çekilmez}$$

$$Q = V \cdot I \cdot \sin \varphi \quad \left. \begin{array}{l} (\sin \varphi = 1) \quad Q = V \cdot I \\ P = V \cdot I \end{array} \right\} \text{sadece reaktif güç vardır.}$$

$$\left. \begin{array}{l} \cos \varphi = 1 \text{ ise } P = V \cdot I \\ (\sin \varphi = 0) \quad Q = 0 \end{array} \right\} \text{sadece aktif güç çekilir.}$$

Özel Haller

$$\textcircled{1} \quad \underline{z} = R \text{ olsun. (DIRENG)}$$

$$\cos 0^\circ = 1$$

$$P_R = V \cdot I \cdot \cos \varphi \rightarrow P_R = V \cdot I$$

$$Q_R = V \cdot I \cdot \sin \varphi$$

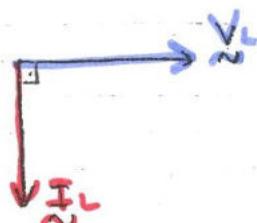
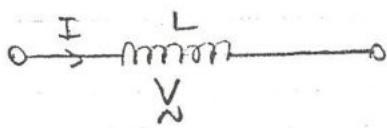
$$\sin 0^\circ = 0$$

$$Q_P = 0$$

direnç
sadece

Aktif güç çeker.

② $\underline{z} = j\omega L$ (Endüktans) olması halinde gür

$$\underline{V_L} = j\omega L \cdot \underline{I_L}$$

$$\underline{z} = j\omega L = \omega L \begin{array}{l} 90^\circ \\ \uparrow \end{array} = z \begin{array}{l} \text{saf} \\ \varphi = 90^\circ \end{array} \Rightarrow \varphi = 90^\circ \text{ (endüktans için)}$$

$$\varphi = 90^\circ \Rightarrow \cos \varphi = 0$$

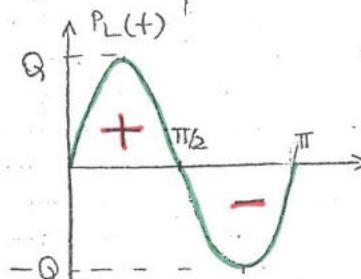
$$\sin \varphi = 1$$

$$P_L = VI \cos \varphi = 0 \quad \left. \begin{array}{l} \\ \text{Endüktans aktif gücü çekmez.} \end{array} \right\}$$

$$Q_L = VI \cdot \underbrace{\sin \varphi}_{1} = VI \quad \left. \begin{array}{l} \\ \end{array} \right\}$$

$$P_L(+)=P \cdot (1+2\cos 2\omega t) + Q \sin 2\omega t$$

$$P_L(+)=Q \sin 2\omega t$$

Endüktans bir yarı periyotta aldığı güçü diğer yarı periyotta ^{geri} verir
Port = 0

③ $\underline{z} = \frac{1}{j\omega C}$ olması durumu (KONDANSATÖR)

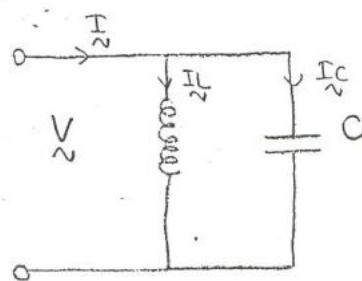
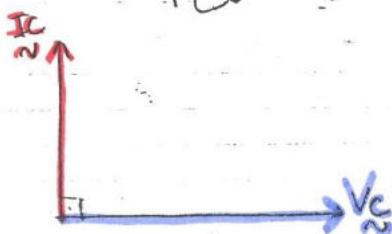
$$\underline{z} = \frac{1}{j\omega C} = -j \frac{1}{\omega C} = \frac{1}{\omega C} \begin{array}{l} -90^\circ \\ \downarrow \end{array} \quad \varphi_C = -90^\circ$$

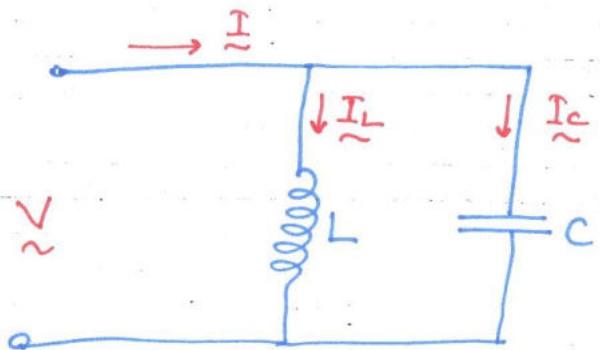
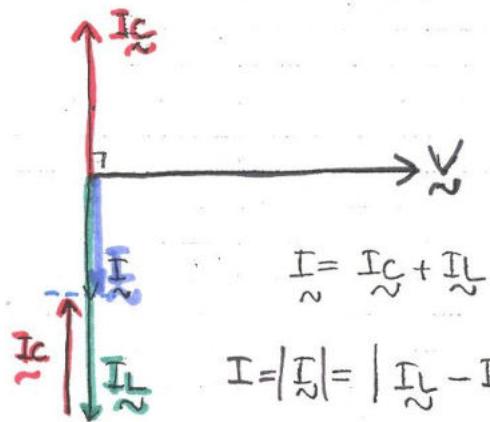
$$P_C = VI \cos \varphi_C = 0$$

$$Q_C = VI \sin \varphi_C = VI \sin(-90^\circ) = -VI$$

Kondansatör aktif gücü çekmez

$$\boxed{\underline{I_C} = j\omega C \cdot \underline{V_C}}$$

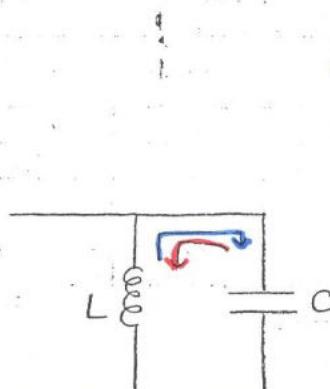
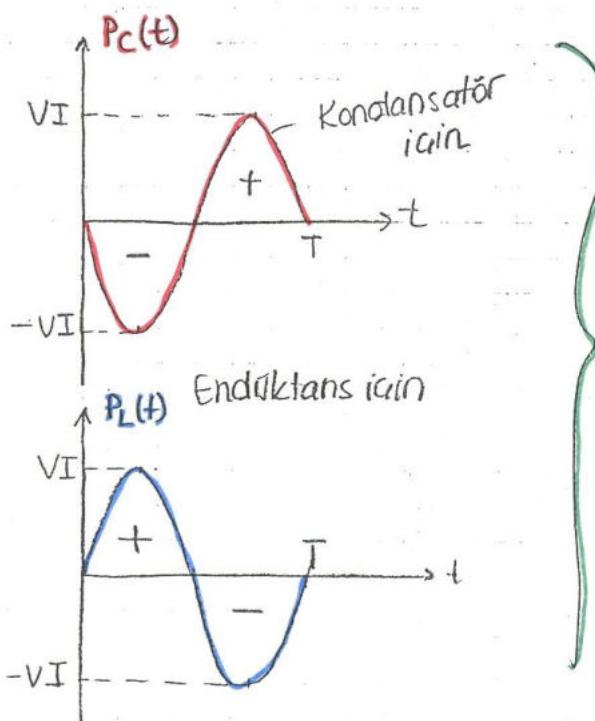

$$P_C(t) = P_C^0 (1 + \cos 2\omega t) + Q_C (\sin 2\omega t)$$

$\downarrow -VI$

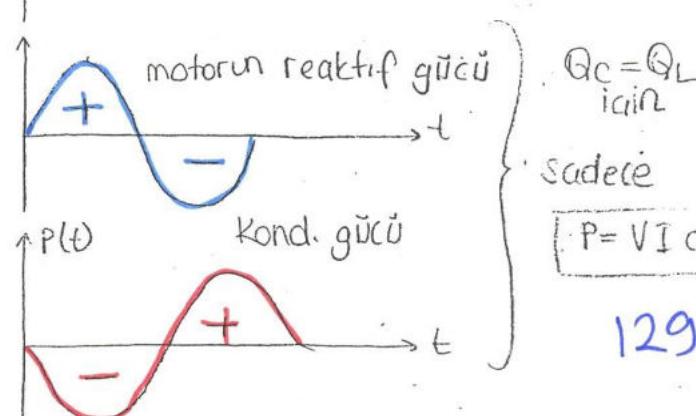
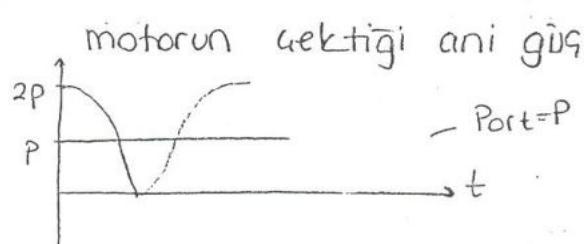
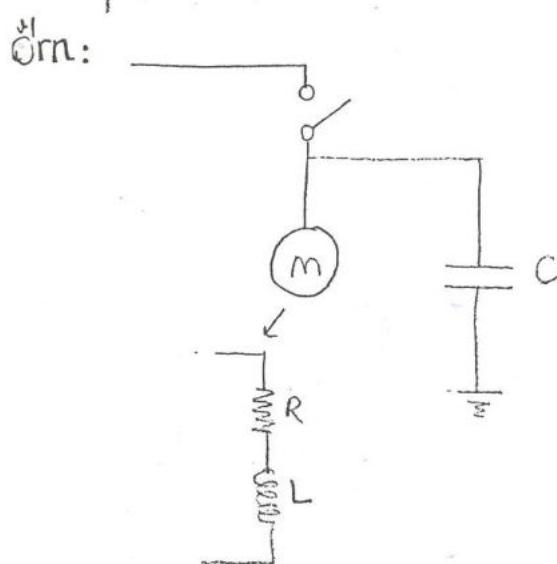
$$P_C(t) = -VI \sin 2\omega t$$

Yandaki şekillere göre, ilk yar periyotta L enerji alıyor, C enerji veriyor. 2.yar periyotta ise C enerji alıyor, L enerji veriyor.

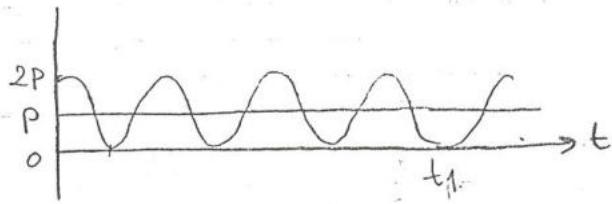
Bu olay periyodik olarak bu şekilde devam eder.

Bu devrede denges olsadığında ortalama enerji harcaması ($P=0$)

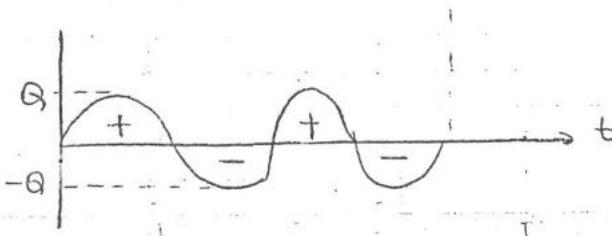
SH'l Enerji

$$E(t) = \int_0^{t_1} P(\tau) d\tau$$

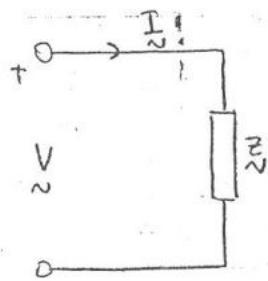

$E = P \cdot t_1$ Aktif enerji. kWh

$Q \cdot t_1 =$ Reaktif // kVArh

SSH'de KOMPLEKS GÜC

$$\begin{cases} V = V e^{j\theta_V} \\ I = I e^{j\theta_I} \end{cases}$$

Kompleks güç = pelenik

$$\underline{S} = \underline{V} \cdot \underline{I}$$

$$\underline{S} = \underline{V} \cdot \underline{I}^*$$

$$S = V e^{j\theta_V} \cdot I e^{-j\theta_I}$$

$$\underline{S} = V I e^{j(\theta_V - \theta_I)}$$

Kompleks güç.

$$\underline{S} = \underline{V} \cdot \underline{I} e^{j\varphi} = S \cdot e^{j\varphi}$$

($\underline{S}$) Kompleks
göç

Görünen güç [VA]
($S = V \cdot I$)

$$\underline{S} = V I e^{j\varphi} = VI \angle \varphi$$

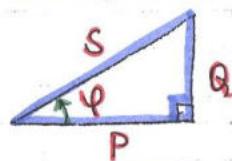
$$\underline{S} = \underbrace{V I \cos \varphi}_P + j \underbrace{V I \sin \varphi}_Q$$

$$\underline{S} = P + j Q$$

$\downarrow$ aktif güç $\downarrow$ reaktif güç

$$S = P + jQ$$

Güç üçgeni

$$S = \sqrt{P^2 + Q^2}$$

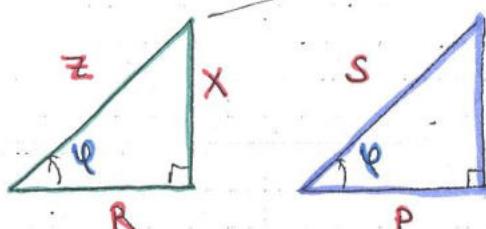
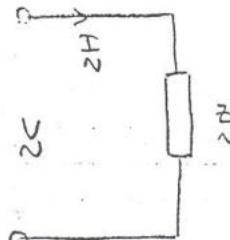
$$S = V \cdot I$$

$$P = S \cdot \cos \varphi = V \cdot I \cos \varphi$$

$$Q = S \cdot \sin \varphi = V \cdot I \sin \varphi$$

$$\tan \varphi = \frac{Q}{P} \Rightarrow Q = P \cdot \tan \varphi$$

* φ nedir?

$$\tan \varphi = \frac{X}{R}$$

$$\tan \varphi = \frac{Q}{P}$$

$$Z = \sqrt{R^2 + X^2} \angle \varphi$$

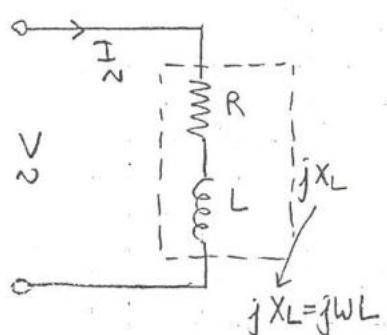
$$S = \sqrt{P^2 + Q^2} \angle \varphi$$

φ , hen empedans üçgeninin
hen de güç üçgeninin açısıdır.

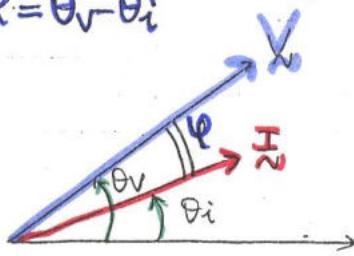
Empedans
üçgeni

Güç
üçgeni

Endüktif yükler için Güç üçgeni

$$\varphi = \theta_V - \theta_i$$

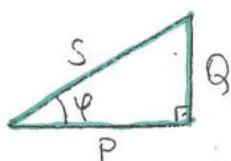

End. yük için $\theta_V > \theta_i$

$$\varphi > 0^\circ$$

$$S = V \cdot I \cos \varphi + j V \cdot I \sin \varphi = P + j Q$$

$\varphi > 0^\circ$ olduğu için $Q > 0$

endüktif yükler için $Q (+)$ işaretli

Kapasitif yükler için güç üçgeni

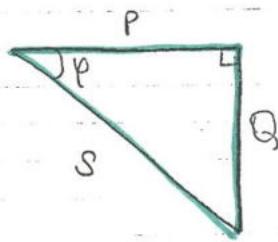
$$\varphi = \theta_V - \theta_i$$

$$\theta_i > \theta_V \quad \varphi < 0^\circ \Rightarrow Q < 0$$

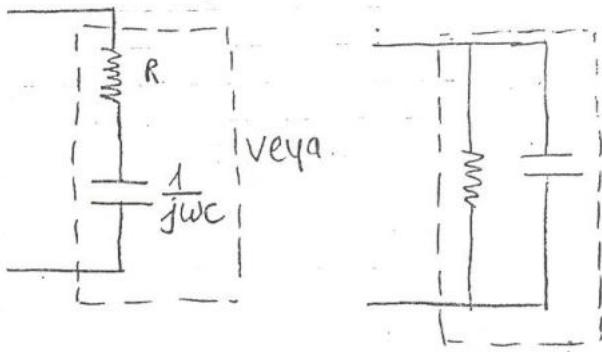
$$S = P + jQ = V \cdot I \cos \varphi + j V \cdot I \sin \varphi$$

$\varphi < 0$ olduğu için $\sin \varphi (-)$

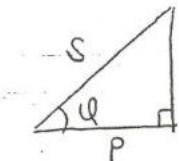
Kapasitif yük reaktif
gücü ($\rightarrow$) işaretlidir.

Kapasitif yük

Alternatif akımda güçler

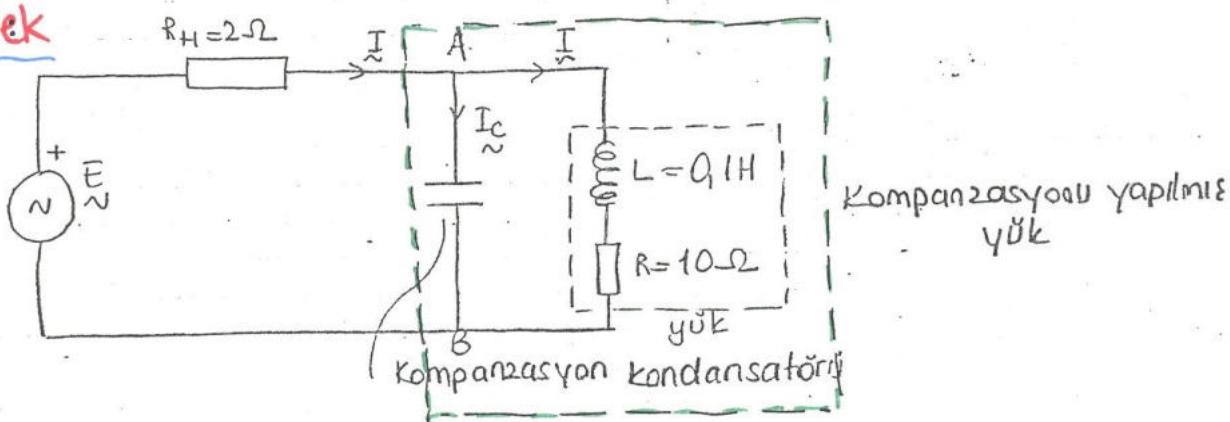

$$P = V \cdot I \cos \varphi \quad \text{Aktif güç [W]}$$

$$Q = V \cdot I \sin \varphi \quad \text{Reaktif güç [VAr]}$$

$$S = V \cdot I \quad \text{Görünür güç [VA]}$$

Örnek

- ① Şekildeki devre kabaca bir güç sistemini temsil etmektedir. A-B uçları arasında $V_{ef} = 100V$ ise R, L elementlerinden oluşan yükün çektiği güçü ve R_H hat direncindeki güçü bulunuz (Kond. yokken)
- ② Bu devrede A-B uçlarına paralel olarak C kond. bağlanıyor. Elde edilen yükün güç katsayısının 1 olması sağlanıyor. (Tam kompenzasyon yapılıyor) C kapasitesinin değeri? Yükün aktif gücünü ve R_H 'daki gücü bulunuz. $f = 50\text{ Hz}$, $\omega = 314 \text{ rad/s}$
- NOT: A-B uçlarına kond. bağlandıktan sonra 100V'luk gerilimin değişmediği kabul edilecek

$$\textcircled{a} \quad R = 10 \Omega$$

$$X_L = \omega L = 314 \cdot 0,1 = 31,4 \Omega$$

$$\left. \begin{array}{l} \\ \end{array} \right\} z = R + j\omega L = 10 + j31,4$$

$$z = 33,2 \angle 72,5^\circ \Omega$$

$$V_{AB} = 100 e^{j0^\circ} = 100 \angle 0^\circ = 100 \text{ V} \quad (\text{ref alındı})$$

$$I = \frac{V_{AB}}{z} = \frac{100 \angle 0^\circ}{33,2 \angle 72,5^\circ} = 3 \angle -72,5^\circ \text{ A} \quad (\text{yük endüktiftir})$$

R-L yükünün akımı

Hattaki kayıp güç

$$S_H = R_H \cdot I \quad (\text{C bağılı değil})$$

$$S_H = V_H \cdot \bar{I}$$

$$S_H = R_H \left(\frac{I}{z} \cdot \bar{I} \right) = R_H \cdot I^2$$

$$S_H = 2 \cdot 3^2 = 18 \text{ VA}$$

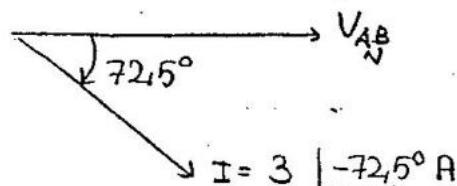
$$S_H = P_H + jQ_H = 18 + j0 \quad \xrightarrow{\text{Reaktif güç}}$$

$$S_H = 18 \quad (\text{Sadece aktif güç})$$

$$P_H = 18 \text{ W}$$

$$Q = 0 \text{ VAR}$$

* Fazör diyagramı

Yükün gücü (Eşlenik alındı)

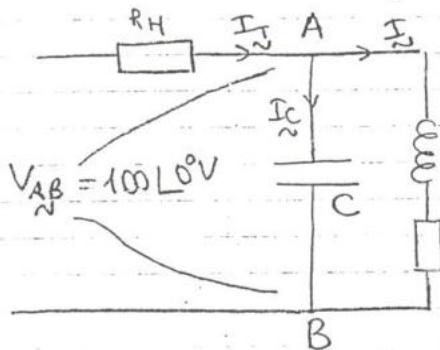
$$S_y = V_{AB} \cdot \bar{I} = 100 \angle 0^\circ \cdot 3 \angle +72,5^\circ$$

$$S_y = 300 \angle 72,5^\circ = 300 (\cos 72,5 + j \sin 72,5)$$

$$S_y = 90 + j286 = P_y + jQ_y$$

$$P_y = 90 \text{ W} \quad Q_y = 280 \text{ VAR} \quad (\text{end.})$$

b) C kondansatörü bağlanıyor.

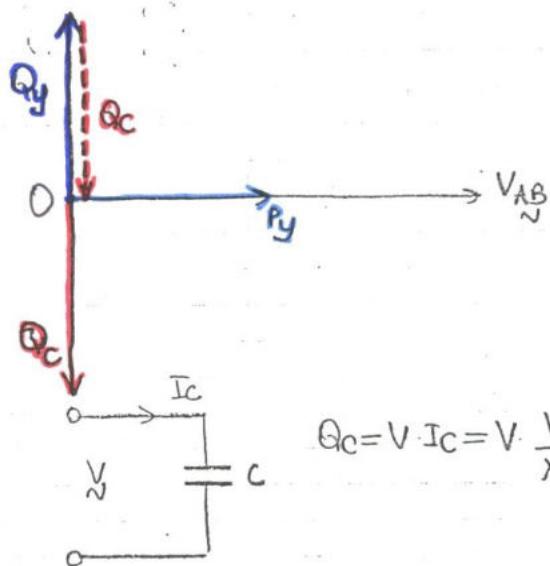

$$I_T = I_0 + I_C$$

Tam kompenasyondan sonra; $I_T = I \cdot \cos \varphi = I \cos 72,5^\circ = 0,9 A$

$$P_H' = R_H \cdot I_T^2 = 2 \cdot 0,9^2 = 1,62 W$$

C bağlanınca $\cos \varphi = 1 \Rightarrow \varphi = 0^\circ$ olacak

$\cos \varphi = 1 \Rightarrow \varphi = 0^\circ \Rightarrow Q_T = 0$ olmalıdır.

$Q_T = Q_y - Q_C = 0 \Rightarrow Q_y = Q_C$ olmalı.

$Q_y = 286 \text{ VAr}$ idi.

$$Q_C = ?$$

$$Q_C = V \cdot I_C = V \cdot \frac{V}{X_C} = V \cdot V \cdot \omega C$$

$$Q_C = W \cdot C \cdot V^2$$

$$Q_y = Q_C = 286 = \omega C V_{AB}^2$$

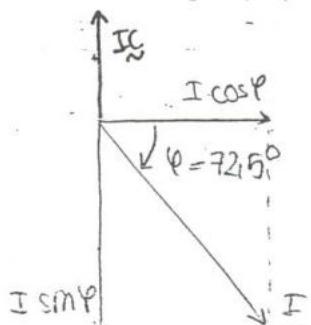
$$286 = 314 \cdot C \cdot 100^2$$

$$C = \frac{286}{314 \cdot 100^2} = 91 \mu F$$

$$\begin{cases} 1 \mu F = 10^{-6} F \\ 1 nF = 10^{-9} F \\ 1 pF = 10^{-12} F \end{cases}$$

Not:

C değeri akımdan da bulunabilir.

$$\cos \varphi = 1 \Rightarrow \varphi = 0^\circ$$

$$|I_C| = |I \sin \varphi|$$

$$I_C = \frac{V}{X_C} = \frac{V}{\frac{1}{\omega C}} = V \omega C$$

$$\omega CV = I \sin \varphi$$

$$314 \cdot C \cdot 100 = 3 \sin 72,5^\circ \quad C = \dots \text{ bulunur}$$

Kondansatörün akımı

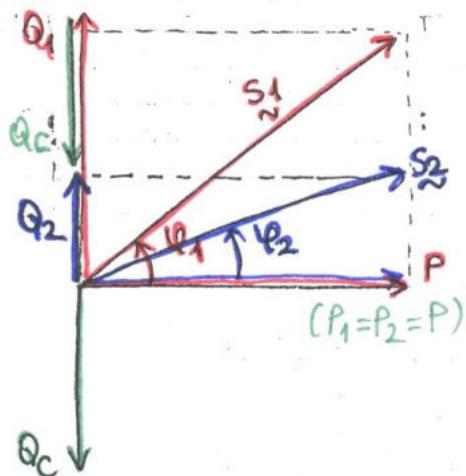
$$I_C = j \omega C \cdot V$$

$$I_C = j 314 \cdot 91 \cdot 10^{-6} \cdot 100 [0^\circ]$$

$$I_C = j 2,86 = 2,86 [90^\circ] \text{ A}$$

Reaktif Güç Kompanzasyonu (Kompanzasyonda aktif güç değişmez)

($\cos \varphi_1$ 'in $\cos \varphi_2$ yapılması)

Q_1 : Kondansatör bağlanmadan önce
gerekilen reaktif güç

Q_C : Kondansatörün reaktif gücü

$$Q_C = \omega C \cdot V^2$$

$$Q_2 = Q_1 - Q_C \quad (\text{C bağlandıktan sonra gerekilen reaktif güç})$$

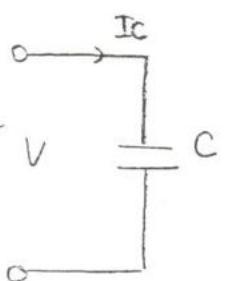
P değişmez

$$\tan \varphi_1 = \frac{Q_1}{P} \Rightarrow Q_1 = P \cdot \tan \varphi_1$$

$$\tan \varphi_2 = \frac{Q_2}{P} \rightarrow Q_2 = P \cdot \tan \varphi_2$$

$$Q_C = Q_1 - Q_2$$

$$Q_C = P \cdot (\tan \varphi_1 - \tan \varphi_2)$$

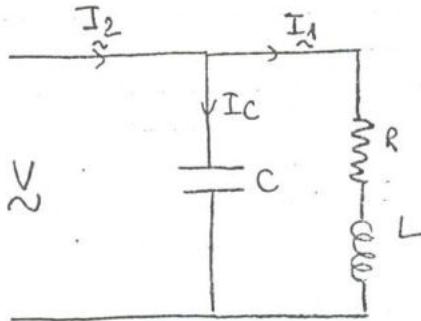
$$Q_C = V_C \cdot I_C$$

$$Q_C = V \cdot \frac{V}{\omega C} = \omega C V^2$$

$$Q_C = \omega C V^2$$

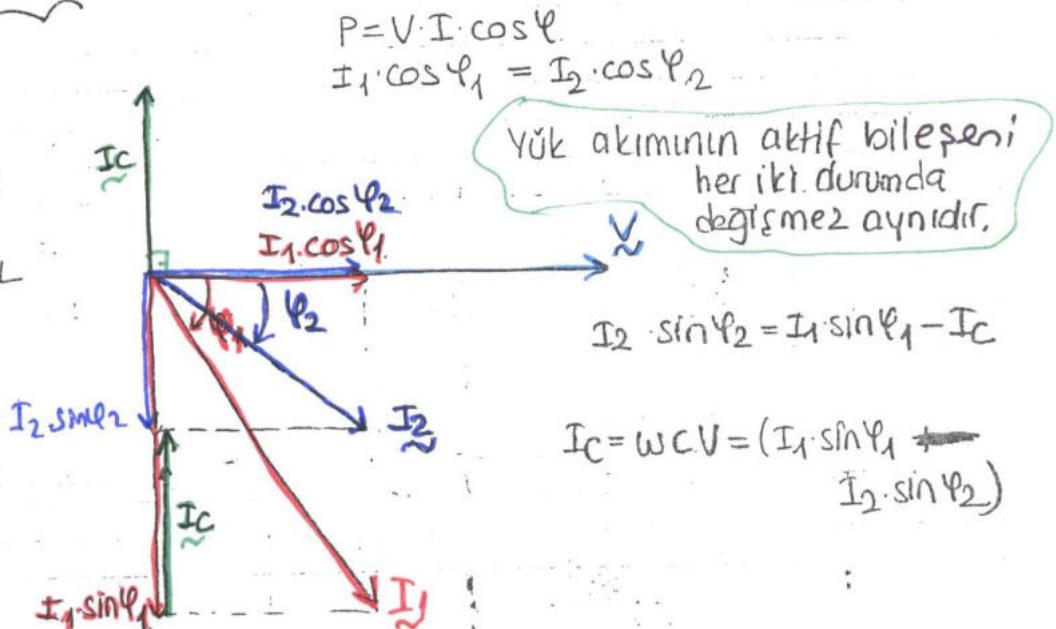
$$Q_C = P(\tan \varphi_1 - \tan \varphi_2) = \omega C V^2$$

$$\boxed{C = \frac{P(\tan \varphi_1 - \tan \varphi_2)}{\omega V^2}}$$

$$\tilde{I}_2 = \tilde{I}_1 + \tilde{I}_C$$

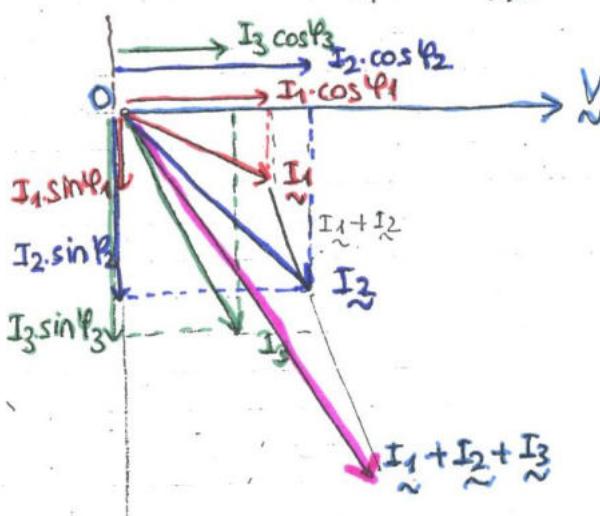
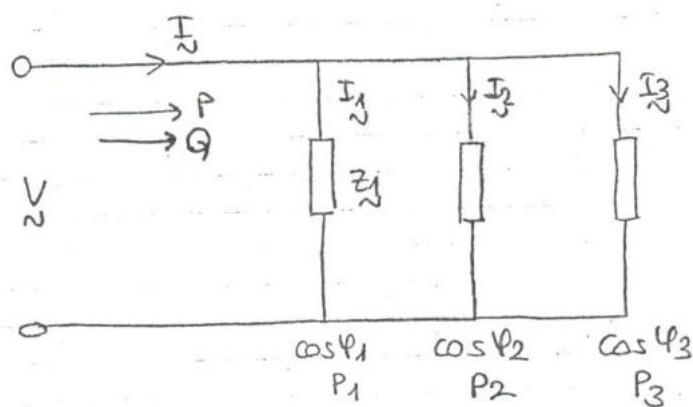
$$\tilde{I}_C = j\omega C V~$$

$$I_2 \sin \varphi_2 = I_1 \sin \varphi_1 - I_C$$

$$I_C = \omega C V = (I_1 \sin \varphi_1 + I_2 \sin \varphi_2)$$

Degişik Güç Faktörlü Yüklerin Şebekeye Bağlanması

$$\vec{S} = (I_1 \cos \varphi_1 + I_2 \cos \varphi_2 + I_3 \cos \varphi_3) + j(I_1 \sin \varphi_1 + I_2 \sin \varphi_2 + I_3 \sin \varphi_3)$$

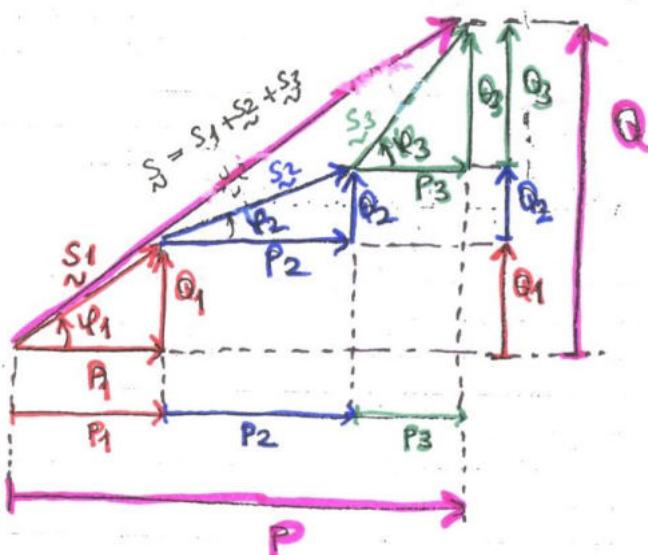
her iki tarafı V ile çarpalım.

$$\left\{ \begin{array}{l} P = P_1 + P_2 + P_3 + \dots \\ Q = Q_1 + Q_2 + Q_3 + \dots \end{array} \right\}$$

$$\underline{S} = (P_1 + P_2 + P_3 + \dots) + j(Q_1 + Q_2 + Q_3 + \dots)$$

$$\underline{S} = S_1 + S_2 + S_3 \quad \text{Doğru (Faizör toplam)}$$

$$S \neq S_1 + S_2 + S_3$$

- * Bir deureden çekilen toplam aktif güç yüklerin tek tek çektileri aktif güçlerin toplamına eşittir.

- * Bir deureden çekilen toplam reaktif güç // // // reaktif güçlerin toplamına eşittir.

Bir deureden çekilen toplam görünür güç // görünür güçlerinin toplamına esit degildir. (Kompleks olarak toplamı eşittir.)

$$S \neq S_1 + S_2 + S_3$$

$$\underline{S} = S_1 + S_2 + S_3$$